

## АКАДЕМИЧНИТЕ МЕДИИ

доц. д-р Атанас Григоров,  
Катедра ИФС - СА „Д. А. Ценов”

### *Значимостта*

По аналогия с големите, влиятелни *масмедии*, „академични медии”<sup>1</sup> наричат издаваните от *Университетите* и други *Висши училища (ВУ) вестници*, също обслужващите ги *радио- и телевизионни центрове*, в последно време – и свързаните с тях *интернет-сайтове*. Но „академичните медии” *не са* основната *среда* за разпространение на информацията в Академичните общности. .

*Издаваните във Висшите училища вестници* обикновено оставят в читателите си острото чувство за *неудовлетвореност*, за някакъв вид *игра* или *неангажиращо “мероприятие”*, правено по-скоро *от амбиция* или *по задължение*, отколкото по *силата на необходимостта*. Поне в този си вид, „академичната преса” *има интровертен и случаен характер*. Тя рядко се ангажира с нещо повече от официални академични събития и фрагменти от студентския живот, и *не търси влияние извън академичната общност*. Дискусиите и актуалните социални проблеми не са силната ѝ страна..

Що се отнася до *телевизионните и радио– центрове*, то първите май не са много разпространени, а в по-голямата си част вторите вегетират в зародишната си форма на радиоточки... По-различен характер имат *интернет-сайтовете*. Това са както *официални сайтове* на ВУ и факултети, които са добро място за справки, така и *сайтове, правени от студенти*, от които действително може да се научи нещо за *истинския, неафиширан живот във висшето училище*.

*Симптоматични* за ВУ са *именно вестниците* – те са най-разпространени, имат най-дълга история, в най-голяма степен се приближават до субектната си форма... Разбира се, *това е ситуация, която се мени – още сега, в момента*. Какъвто и вид *академични медии* да вземем обаче, чувството за неудовлетвореност остава – *информационното им въздействие върху академичната общност е съвсем слабо, а извън нея – никакво*.

### *Властта на медиите*<sup>2</sup>

Същевременно: за огромна част от хората *реалността е такава, каквато е представена от медиите* – от популярните, масово четени вестници, от телевизията... Ние харесваме или мразим политици, които никога не сме виждали, но върху които стоварваме страстите си заради *образа, създаван от медиите*. Хабим месеци и години от живота си, за да се сражаваме за *интереси, нямащи нищо общо с нашите*. Взимаме решения на основата на *информация, идваща от медиите, но тази информация е манипулирана*.

В политиката се сражават не политически партии, представящи интересите на едни или други социални групи, а *PR-агенции*, или по-скоро *инвестиции, направени в работата на PR-агенциите...* Сражения във *виртуалната реалност на медиите*. Но *средата* до такава степен се е превърнала в *средство*, а *средството* – в *цел*, че констатациите на *Маклюън*

<sup>1</sup> При внимателен анализ ще се окаже, че названията „масмедии” и „академични медии” принадлежат по-скоро към определен професионален жаргон, отколкото към добре прецизирана по отношение на своята логика и своята семантика понятийно-терминологична система...

<sup>2</sup>Реплика към известната публикация на Чомски, естествено...

днес се приемат по-скоро като *баналност*, отколкото като *откровение*. Борбата за влияние в медиите е борба за оцеляване в „*коридорите на властта*”. Защото *медиите* отдавна вече *не са четвъртата, те са първата власт*. И това не е новост за никого. *Съставките на властта менят значимостта си* – още *Тофлър*<sup>3</sup> обръща внимание на това. *Днес най-важна е информацията*.

### **Парадоксът**

*Висшето училище* формира (поне по определение) най-образованата, най-квалифицираната част от обществото - *интелигенцията*. Тази негова част, която (пак по определение) благодарение на концентрираните в нея и развивани от нея *култура и интелект*, благодарение на способността да заема *ключови за разпространението на информацията социални позиции*, осъществява най-силните *информационни въздействия*. Но *Висшето училище* като институция не развива *среда* за пряко въздействие върху обществото. То не притежава силни собствени медии. Неговото *влияние е опосредствано* – главно чрез вложеното във възпитаниците му. Относителната *индиферентност на медиите към Висшите училища* е практически равна на *индиферентността на висшите училища към медиите*.

*Интелигенцията* създава *духовната атмосфера на обществото*. Но институцията, която формира интелигенцията, и средството, чрез което се формира тази атмосфера, са разделени. И това е *ситуация*, която изглежда *обичайна и неестествена* едновременно.

### **Диагностиката**

Обясненията на факта, че *Висшето училище не създава достатъчно силни медии*, варират в един твърде широк спектър. Повечето от тези обяснения имат *технологичен характер*. Лошото на *технологичните обяснения* е, че те *никога не засягат същността на проблема*. Причината за технологични грешки, които биват систематично повтаряни, обикновено не е в технологиите. *Не е възможно да се направи добра диагностика на състоянието на академичните медии, която да не е същевременно и диагностика и на Висшето училище*.

*Образованието и масмедииите са различни институции*. Да се очаква от едната да поема и функциите на другата е неправомерно. Опитите с издаване на *вестници*, правене на *сайтове и т. н. във Висшето училище* имат по-скоро характера на много ограничена по своите мащаби и сфера на въздействие PR-акция или на *част от интелектуалното израстване на възпитаниците*, отколкото на търсене на сериозно медийно въздействие. На *висшето* училище трябва да се гледа като на *място, където младите хора развиват своите способности*, без нищо да пречи на това, а не като на *генератор на социално-значими идеи*, още повече – като на *трансмисия на тези идеи към обществото*. Последното би означавало да имаме прекомерни очаквания.<sup>4</sup> към академичната общност.

*Академичната общност има свои, специфични дискурси*. Това са *дисциплинарни дискурси*, които позволяват на членовете на общността да се разпознават помежду си, но *изключват от общуване всички, които не ги владеят*.<sup>5</sup> В академичните кръгове се тематизират проблематики, отдалечени от

<sup>3</sup> Алвин Тофлър, Трусове във властта...

<sup>4</sup> Наличието на работещи студенти, при това – немалко на брой, опровергава този начин на мислене.

<sup>5</sup> Мишел Фуко, Генеалогия на модерността, София, 1992, с. 16-18

интересите на „широката общественост“. Поради това тези кръгове са **обречени на некомуникабельност**.

**Академичните общности** са сравнително **малки и компактни**. При тях **непосредственият контакт** прави излишно общуването чрез един или друг вид масмедии. Самата идея членовете на общността да се разглеждат като маса противоречи на същността на тези общности. **Специфичният за Висшите училища начин за оповестяване на генерираните** идеи е различен от използвания в публичното пространство: **Лекции, различни научни форуми, научни публикации...** Университетските вестници, радио- и телевизионни центрове са паралелно, дублиращо, излишно образование..

Като че ли всичко, споменато по-горе води към мисълта, че **академичните медии** са някакъв **парафеномен на действителните академични комуникации** и не заслужават сериозно внимание. Академичните медии остават в сянката веднъж, **на масмедииите**, чието влияние обхваща цялото публично пространство и втори път – на специфичната именно за Академичната общност **научна периодика**. Те изглеждат твърде слаби и твърде безпомощни и някак си **не разкриват този потенциал за влияние върху обществото, който възпитаниците на Висшите училища в действителност притежават**. Един **повърхностен анализ** би оставил впечатлението, че тази слабост на академичните медии е закономерна и че те са точно това, което трябва да бъдат.

Но това не е вярно.

#### **Интелигенцията – малко история**

Вероятно началото се корени в **Аристотелевия термин “ентелехия”** – формата като цел и целта като действие. Но формата не е външна форма (схема, фигура), тя е **активност и осъществяване едновременно**. Ентелехия на човека според Аристотел е човешката душа...

Говорещото латински Средновековие приема термина “ентелехия”, но го произнася по свой начин – **“intelgentia”**. “Интелихенции” за средновековните отци са духовните същности, ориентири по пътя на познанието, път на самоосъществяването; на възвисяването на човешката душа. Според Дионисий, именно те трябва да бъдат описвани на простите хора като “ангели”. Защото простите хора не могат да формират понятие за духовна същност...

Доста преди Лениновата „революция“, от Русия тръгва едно друго значение на термина: **“интелихенция”** започват да наричат **тази социална група, която движи обществото напред – най-будната, най-развитата, най-безпокойната...**

После идва времето на лумпените, времето на пролетариата, и **интелигенцията** се превръща в **“прослойка”**, в “хрантутник” на двете “полезни класи” – работническата и „селяните-кооператори”... Поне според официалната идеология... Отношението към интелигенцията, в този период, впрочем е раздвоено – буржоазна и “наша” интелигенция... **Тоталитаризмът е невъзможен без тотална власт върху мисленето** и след „социалистическата революция” истинската интелигенция не е търпяна – **нито плурализмът на идеите, нито критичният, рационален анализ на отпращаните внушения са допустими...**

По време на перестройката, когато всички информационни бариери се срутиха, и **“белите петна”** в знанията ни за **истинската история** и **истинската социална реалност** започнаха да изчезват, пак в руските вестници

и списания се правеше се *опит да се разграничи интелигенцията от псевдоинтелигенцията.*

*Общество, което не произвежда култура и интелект, загиба.* Било е необходимо истинската интелигенция – унищожена, емигрирала, „превъзпитана“, да бъде заменена с нещо. *Нещо, което твърде много прилича на интелигенцията, но в по-голямата си част всъщност не е...*

#### *Интелигенцията и псевдоинтелигенцията*

Една от причините за *неопределеността на термина „интелигенция“* е *трудната разпознаваемост на самата социална група.* Именно трудната разпознаваемост на интелигенцията позволява сравнително *лесното ѝ имитиране.*

*Интелигенцията абсорбира в себе си културата на обществото и генерира култура.* Тя винаги е на *границата на вече известното и вече направеното с все още неподозираното, с все още невъзможното... Страстта към познание, страстта към творчество* непрекъснато я тласкат отвъд тази граница. Невъзможността тя да бъде премината без *моцна култура и силен интелект* е в основата на *образоваността и професионализма.* *Псевдоинтелигенцията* имитира всичко това. Но тя е *безплодна.*

*Интелигенцията* е будната съвест на обществото. Тя винаги реагира на наболелите социални проблеми и *не е способна да прави компромиси с нравствените си убеждения.* *При псевдоинтелигенцията конформизмът е тотален.* Псевдоинтелигенцията винаги изповядва тези *идеи,* които са утвърдени, *печеливши в карьерно отношение,* безопасни, официално приети за правилни... И ако днес тези идеи са едни, а утре – противоположните, това не я притеснява. Това *не са нейни идеи.*

*Интелигенцията и псевдоинтелигенцията са противоположни във всяко едно отношение.* *Интелигенцията* се стреми да абсорбира в себе си колкото е възможно по-голяма част от общочовешката култура. Социалният статус и парите са само средство да го направи. Тя не се страхува от дискомфорт – той е задължителна част от всяко развитие, от всяко познание, от творчеството. *Псевдоинтелигенцията* имитира култура – но това е само средство за осигуряване на социален статус, материално благополучие, комфорт... *Целта и средството са разменени.*

*При интелигенцията истинската образованост и върховият професионализъм* са вътрешна необходимост на самоосъществяването. За псевдоинтелигенцията приоритет са *облагите, свързани с образоваността и професионализма.* Тези облаги не са условия за извършване на определена дейност, а крайна цел. *Целта и средството са разменени.*

*Интелигенцията е индивидуалистична.* Но „индивидуализъм“ тук не означава асоциалност. Означава *невъзможността да не бъдеш личност.* А личността, както обяснява още *Йоан Фиданца Бонавентура,* има две основни черти – *достойнството и различието.* Тук *достойнството* не е поза, то се гради на *достижения.* Що се отнася до *различието* – това е просто другото име на *уникалността.* *При псевдоинтелигенцията* социалността се реализира в една изключително извратена форма – като *„комплот на посредствеността“.* Отново нещо е сбъркано, нещо е разменено.

#### *Социалната ангажираност*

*Академичната общност* не трябва да бъде зависима от никаква политическа власт и никаква политическа доктрина, за да не се лиши от *най-*

*важното условие за развитие – свободата на мисълта. Но едно е да си независим от нещо, а съвсем друго – да не разбираш природата му. Второто те прави уязвим. Демополитизацията на Висшите училища в България утвърди автономията им, но изгра и една лоша шега. Тя забрани политическите дискусии между студенти и преподаватели, и някак си ликвидира интереса към тях в студентите. Това можеше да се очаква – беше очевидно, че рано или късно политическите бури ще отминат и ще остане само натрупания в тях опит. Че ще дойдат поколения, които нямат представа за истинската структура на политическия живот, както ние самите я нямахме, преди сриването на една система да започне да я разкрива пред очите ни – пласт по пласт.*

Демополитизацията в България не се задоволи само с освобождаването на ВУ от политическата зависимост. Тя направи нещо повече – забрани *предаването на натрупания политически опит*. И аз не мисля, че това беше случайна грешка. Премахването на политическата зависимост се превърна в *политическа индиферентност*, а *интересът към политиката е интерес към обществото. Социалната ангажираност беше заменена със социално безразличие*. Точното название на всичко това е *лумпенизиране*.

През същия този период *най-печеливият бизнес в България беше политиката*. През същия този период основна грижа на политиците бяха пенсионерите, ромите, гейовете, хората с увреждания, безработните, но не и тези, които са действителното богатство на нацията. Въпреки че в два ключови момента – 1989-1990 и 1996-1997 г., именно младежите от Висшите училища изиграха ролята на катализатор на политическите събития.

*Интелигенцията е непредвидима*. Тя има културата и интелекта да неутрализира социално-политическите внушения, не може да бъде купена евтино или с обещания, не гласува групово. Интелигенцията е индивидуалистична. *Като електорат, осигуряващ необходимия брой гласове, тя просто е безперспективна*. Резултат: академичната младеж беше изолирана от политическите, а с това самото – и от социалните процеси.

Ако през този исторически период в академичните общности са били водени някакви *дискусии* и са били формирани някакви *визии*, то те са отминавали, *размити от времето... Висшето училище не бе фактор, способен да оказва влияние върху обществото. То не бе в състояние да защити дори себе си*. Обществените мнения се определяха чрез масмедията. А те правеха с мисленето на хората каквото си искат... Дискусиите изискват място, което да конфронтира мненията, среда, която да ги насочи към обществото. Изискват медия, припознавана като своя.

### *Синдромът на конвейера*

Вътрешната ангажираност със ставащото около тебе. Желанието за познание. Желанието да разбереш. Нравствената оценка на разбраното. Желанието за творчество. Желанието да направиш това, с което си ангажиран, по-добро. Необходимите за това фундаментална култура и интелект. Насочването на усилията към една сфера – професионализма. Формира ли се всичко това в младежите, които обучаваме?

*Във висшето образование бяха променени много неща: специалностите, програмите, част от критериите, но формите, в които се работи, останаха същите*. Цялостната нагласа във висшите училища е към

*покриване на формални количествени критерии: брой публикации<sup>6</sup>, а не значими резултати от изследвания, количество отработени часове, а не обучени върхови професионалисти с мощна фундаментална култура и силен интелект.* И финансовото състояние на отделните ВУ, и заплащането на преподавателите, зависи от количеството студенти, с които се работи. Не с пътя, който те изминават по време на следването си и не със значимостта, която по-късно имат или нямат за обществото. Дори не с това, доколко обучението им изобщо е имало смисъл. Лошото е, че *дори не съществува идея за друг, различен тип икономическа организация на Висшето училище.*

*Парадоксът, при който работиш с всички, а всъщност – с никого.* Ние продължаваме да произвеждаме *“интелигенция” на “конвейера”*, вместо чрез персонална работа с всеки млад човек и огромно внимание към развитието му. Идеята, че Висшето училище трябва да формира *личности*, е останала някъде назад във времето. Но *конвейерно производство и Академична общност в истинския смисъл на думата са несъвместими.* Конвейерът изолира взаимно преподаватели и студенти и рязко снижава качеството на *може би най-важния за формирането на интелигенцията външен фактор – средата.* Резултат: конформизмът е официална, публично декларирана идеология на младите хора.

*Ние продължаваме да произвеждаме псевдоинтелигенция.* Сивотата, еднаквостта с другите, умението да се скриеш в тълпата, да не афишираш собствено мнение, се превръщат в регулативи на оцеляването. Обществото е *„място за реализация”*, уютно или дискомфортно, но само място – не и нещо, с което си вътрешно ангажиран. *Личните проблеми за възпитаниците ни са обществени, но обществените проблеми не са лични.*

*Отсъствието на интерес към социално-значимото обуславя и индиферентността към средствата, чрез които се моделират културата, интелектът, нравствеността на обществото.* Оттук и отсъствието или слабостта на академичните медии. Казано по друг начин, *самото ни висше образование не е на нивото, при което би могло да бъде източник на реално медийно въздействие.* Върху него рефлектират и кризата в средното образование, и все още ненамерилата своите естествени регулативи комерсиализация на Висшите училища... И още много, твърде много неща. Всичко това прави наивно очакването за наличието на достатъчно *мощна университетска*, да не говорим за студентска *интелигенция, способна да има силен глас в обществото.*

#### *Токата и фуга за тъпан и кларинет*

*Висшето училище все още не осъзнава една твърде сериозна опасност, пред която е изправено. Опасността да бъде дублирано и изместено от нещо, което само го имитира.* Все още самочувствието на *малкото истински Висши училища* е прекалено голямо, за да реагират на ставащото. Масовото разкриване на “висши” учебни заведения, амбулантната търговия с дипломи под една или друга форма, стремежът да се извършва обучение с колкото се може повече студенти едновременно по набързо разкрити специалности – всичко това и още много неща девалвират *Висшето образование*, и го превръщат в *чалга-версия на това, което трябва да бъде.* Толерантността на *истинската Академична общност* към всичко, което само

---

<sup>6</sup> Чрез броя публикации може да се отчете единствено количеството унищожена гора, не и действителния научен принос.

я имитира, рязко увеличава скоростта на този процес. **Имитациите обикновено са по-агресивни от оригинала.** Академичната общност не би могла нито да запази статуса си, нито дори да оцелее като **истинска** Академична общност, ако не поддържа максималната си **критичност към всички псевдоизследователски, псевдообразователни форми.** Ако **собствената ѝ позиция** не е **публично достояние.** Ако не налага **своите критерии за наука и за образование.**

Никакви нормативни актове не биха могли да противодействуват **в достатъчна степен** на процеса на девалвация. За това е **необходима активна медийна политика на Академичната общност.** Подобна политика може да се осъществява и чрез масмедииите. Но масмедииите не могат постоянно да поддържат **устойчивия образ на Висшето училище в публичното пространство,** не могат да поддържат **визията за неговото лице, за неговата уникалност, за устойчивостта на нормите и ценностите, около които се гради съществуването му.** Непрекъснато засилващата се **“власт на медиите”** вероятно ще има интересни последици за Академичните общности – **невъзможността те да съществуват без конституиращи публичния им образ силни собствени медии.**